

Industrijalizacija Srbije je okončana osamdesetih godina dvadesetog veka. Deindustrijalizacija prisutna i u Evropi. Državne intervencije kao šansa ili prepreka zdravom industrijskom ambijentu.

INDUSTRIJSKA POLITIKA SRBIJE

Snazan period industrijalizacije na prostoru bivše SFRJ započeo ranih pedesetih godina prošlog veka završio se sa manjim odstupanjem osamdesetih godina. Kakve takve rezultate industrija Srbije je ostvarivala i do devedesetih godina a onda je nastao sunovrat koji još uvek traje. Industrijsko propadanje je obeleženo raspadom zajedničke države SFRJ, sveukupnog ekonomskog i tržišnog prostora. Umesto spasa privatizacija industrijskih kapaciteta u Srbiji je donela još dublje propadanje koje se naročito oseća u metalnoj industriji i tekstilu.

Stotine hiljada radnih mesta u industriji je izgubljeno i ne postoji nijedna ozbiljna aktivnost države da dođe do nekog značajnijeg poboljšanja. Značajno učešće industrije u bruto društvenom proizvodu je takođe prepolovljeno kao i ukupan obim industrijske proizvodnje. Hiljade poslova iz industrije je nestalo ili je prebačeno u neke druge sektore. Značajno smanjenje proizvodnje domaće industrije je dovelo do uvoza koji je kroz uvoznički lobi i konkurentne cene dodatno destabilizovalo domaću industriju. Kada se pogleda obim i kvalitet investicija u Srbiji uočava se da se industrija zaobilazi kao i da je najveći broj industrijskih privatizacija završen fujaskom. O besperspektivnosti industrije govori podatak da su mnoge industrijske škole odumrle kao i pojedina industrijska zanimanja. Situacija iz srednjih škola se prebacila na visoko i više obrazovanje tako da fakulteti koji obrazuju kadrove za industriju zvrje prazni a svršeni stručnjaci su loše plaćeni, sa slabom perspektivom uposlenja i izraženom potrebom da se prebace u neke druge države.

Pokušaj i intervencije države da se pad industrijske proizvodnje barem zaustavi, su ostali neuspešni a kapaciteti i giganti srpske industrije su u žalosnom stanju. Pored već navedenih uzroka i razloga propadanja industrije evidentni su i drugi razlozi, pre svega oni koji su prouzrokovani porastom potreba za uslužnim delatnostima. Sve prisutniji model organizacije fokusiran na posao i izmeštanje određenih aktivnosti van firme ka uslužnom sektoru doprinosi urušavanju industrijske proizvodnje. Industrijska proizvodnja u Srbiji je u visokom procentu okrenuta manuelnom radu koji u kombinaciji sa niskokvalifikovanom radnom snagom i malom produktivnošću onemogućava tržišnu atraktivnost industrijskih proizvoda. U industriji Srbije još uvek je prisutno mnogo rada i nepohodno je da se akcenat stavi na bolju organizaciju, razmišljanje i kontrolu. Tako zastarela industrijska proizvodnja Srbije, loše organizovana ne može da postigne konkurentnost kako na domaćem tako i na inostranom tržištu. Industrijski potencijal Srbije je mali, ekspanzija svetske tržišne ekonomije je zaobišla Srbiju i usmerila se ka istočnoj Evropi i Aziji. Pojava BRIC (Brazil, Rusija, Indija, Kina) zemalja dovela je ka drastičnoj promeni u međunarodnoj podeli rada. U pojedinim zemljama industrijska proizvodnja je postala faktor broj jedan u održivom nacionalnom razvoju. Srbija još uvek nije iznašla rešenje i mere koje bi omogućile da se industrijska proizvodnja stabilizuje i izgradi ambicioznija industrijska politika.

Kao početak tih nastojanja može predstavljati i usvajanje nove industrijske paradigme

Nova industrijska paradigma

	Pre	Sad
Tržišta	Stabilna	Dinamična
Konkurencija	Nacionalna	Globalna
Unutrašnja organizacija kompanija	Hijerarhijska	Ravna, timski rad
Proizvodnja	Masovna proizvodnja	Fleksibilna proizvodnja
Proizvodnja	Povećanje uticaja na ekologiju	Smanjenje uticaja na ekologiju
Porast	Rad / kapital	Znanje
Ključne tehnologije	Mehanizacija	Digitalizacija

Investicije	Materijalne	Nemajalne
Štruktura kompanije	Autonomna	Mreže
Kapacitet	U zavisnosti od posla	Veliki
Industrijski odnosi	Suprotstavljeni	Saradnja
Zaposlenje	Siguran posao	Nesiguran
Industrijska politika	Intervencionistička	Podržavanje kompanija
Propisi	Kontrolišući	združeni Orijentacioni
R&D	Niska / srednja	Visoka

Kao krajni rezultat usvajanje primene novih industrijskih paradigmi dobili bi neophodan okret ka horizontalnim industrijskim politikama, pre svega privatnu svojinu umesto državnog vlasništva, stvaranje povoljnih makroekonomskih uslova i ambijenta umesto volontarističke podrške pojedinim sektorima. Umesto prisutnog intervencionizma, propisa i kontrole neophodno je podržati strategije koje kompanije same razvijaju. Višedecenijsko „štićenje gubitnika“ moralo bi da preraste u akciju „pronalaženja pobednika“ uz neophodni fiskalni podstrek umesto državne pomoći. Industrija Srbije je nailazila i još uvek su prisutne prepreke strukturalnog usklađivanja.

Kao mere podsticaja strukturalnih promena industrijske politike Srbije mogu poslužiti usvojene politike Evropske unije za zemlje koje čine proširenu Evropu a te mere su:

- Industrijska politika mora podržavati strukturalne promene

- Bolji pravni okvir, bolji zakoni
- Više sinergije između različitih politika
- Akcioni plan za inovacije
- Akcioni plan za zakone na nivou kompanije i korporativno upravljanje
- Akcioni plan za finansijski servis
- Strategija zapošljavanja za društvo znanja
- Pomirenje održivosti i konkurencije
- Pristup tržištima izvan Srbije
- Industrijska politika na nivou sektora
- Društveni i socijalni dijalog na sektorskom nivou

Pomaci u poboljšanoj poziciji industrije podrazumevaju i strukturalne promene, pre svega smanjenje društvene cene restrukturiranja koja je sada vrlo visoka. Srbija nema dovoljno iskustav u stvaranju strukturalnih promena u praćenju procesa restrukturiranja, kao i minimizirano prisustvo korporativne društvene odgovornosti. Iskustvo strukturalnih promena Evropske unije podrazumevalo je aktivnu participaciju sindikata u slučajevima restrukturiranja koje je podrazumevalo rešenje za svakog radnika i stvaranje perspektive za ostale radnike. Kao oruđa za sprovođenje industrijske politike neophodno je prisustvo preduzetničkog kapitala novih tehnoloških i organizacionih platformi industrije koje uvažavaju usluge i objedinjene tehnološke inicijative uz primenu i postojanje klastera znanja. Bolan ali neophodan povratak industrijskoj politici podrazumeva prestanak podržavanja kompanija koje su u teškoćama a posebno prestanak zaštite „nacionalnih“ kompanija i tržišta. Ukupna situacija bi bila poboljšana u privatizaciji strateških sektora a što je u tesnoj vezi za sada prisutnoj državnoj makroekonomskoj politici. Slobodna konkurencija se mora ohrabrivati a ne sprečavati državnoj pomoći pojedinim preduzećima.

Industriji Srbije je neophodna nova proizvodna paradigma koja podrazumeva zaokret od tradicionalnog koncepta masovne proizvodnje ka zaživljavanju većeg udela pojedinačne proizvodnje koja zaheteva visoko sofisticiranu tehnologiju koja stvara atraktivan i vredan proizvod. Nepostojanje podataka sveukupnih društvenih potreba i kretanja srpskog društva i privrede onemogućava izradu industrijske politike ali je jedno sigurno, tehnološki proboji i stvaranje ekonomije znanja u znatnoj meri mogu pospešiti industrijski razvoj i opstanak. Ukoliko bi se na nacionalnom nivou donele mere usmerene ka industrijskoj politici to bi za posledicu imalo stvaranje novog strukturalnog industrijskog okvira kako u ekonomskom tako i pravnom okviru. Fiskalni podsticaj koji treba da obezbedi državi neophodna finansijska sredstva u industrijskoj proizvodnji a to znači da bi industrija mogla da reguliše i oblikuje ekonomsko okruženje te utiče na tržišno usmeravanje i raspoređivanje sredstava. Ovakav pristup ima i društvenu dimenziju anticipiranja i upravljanje promenama baziranim na industrijskoj politici.

Da li će ovako biti u značajnoj meri zavisi od političkih i ekonomskih reformi koje treba hitno sprovesti ukoliko želimo da kroz nove industrijske politike ispunimo deo uslova neophodnih za ulazak u Evropsku uniju.